

УДК 321.11; 341.21; 342.15(477)

*Леся Вікторівна Худояр,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0003-2386-1869*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ

Постановка проблеми. У статті висвітлюється один із визначальних етапів процесу реалізації права українського народу на самовизначення – юридичне оформлення утворення національної суверенної держави. Право народів на самовизначення в конституційному та міжнародному праві розуміється як право народів (націй) визначати форму свого державного існування в складі іншої держави або у вигляді окремої держави. Право народів на самовизначення реалізується в процесі суверенізації народу. Для українського народу цей процес виявився складним шляхом у кілька століть. На початку XX століття самовизначення українського народу набуває юридичного оформлення у вигляді відносно самостійної інтегрованої конструкції – масиву нормативно-правових актів, що визначають форму його державного існування на українській етнічній території.

Мета статті. В умовах збройної агресії РФ, яка не визнає української державності, вважає українців частиною російської нації та за допомогою пропаганди намагається зруйнувати українську національну ідентичність, набуває важливого значення об'єктивне висвітлення історії відтворення та юридичного оформлення української національної держави шляхом реалізації права українського народу на національно-державне самовизначення в період Першої світової війни та Української революції 1917–1921 років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській науці окремі аспекти права нації на самовизначення розглядали у своїх працях В. Головченко і В. Солдатенко, М. Гультай і Т. Федоренко, О. Дашковська, В. Денисов, О. Кресін, Ю. Нипорко, А. Мартиненко, В. Мицик, С. Б. А. Абуфара, М. Товт, В. Нікітюк, С. Римаренко, Я. Турчин.

Основні результати дослідження. Під час завершення Першої світової війни формулювання права народів на самовизначення пов'язують насамперед з 14 пунктами президента США В. Вільсона. Хоча термін «самовизначення» в них не згадувався, самовизначення розумілося як альтернатива колоніалізму та війни. Проте право націй на самовизначення не розглядалося як абсолютне право [1, с. 507].

Наприкінці вересня 1918 року за загального керівництва радника президента США Е.-М. Гауза дослідницька група «The Inquiry» («Дослідження») підготувала коментар-пояснення до пунктів В. Вільсона. Документ містив пропозицію визнання де-факто урядів, що утворилися внаслідок Лютневої революції 1917 року на території колишньої Російської імперії, яка, на думку авторів, не підлягала відновленню. Зазначалося, що створення незалежної держави, що визнано правильним для поляків, має бути так само визнано й для фінів, литовців, латишів, а, можливо, також для українців. У п. 10 наголошувалося, що Східна Галичина великою мірою українська (русинська) і в жодному разі не належить до Польщі. Тому застерігалось в коментарі до пункту 13-го, на сході Польща не повинна отримати території, де переважають литовці чи українці. Щоправда, автори документа радили заохочувати федеративні зв'язки між новопосталими державами, зокрема

з Росією (без уточнення – якою саме). За свідченнями сучасників, президент В. Вільсон загалом погодився з таким коментарем [2].

Принцип самовизначення народів (націй), визнаний міжнародною спільнотою завдяки В. Вільсону у 1918 році, був підтриманий і розвинутий у працях українських правознавців. Зокрема, вчений-правознавець О. Ейхельман назвав його не теоретично-гуманітарною догмою, а основою дійсної політичної практики. Він, на думку професора, є обов'язковим для впровадження тими народами, які мають достатні й відповідні територіальні, етнографічні та громадсько-політичні й культурні умови, щоб творити свою власну, національну самостійну державу. Українська Народна Республіка (УНР), зазначається в його Проекті Конституції УНР, є демократичною республікою з українським населенням у територіальних межах, які фактично встановилися [3, с. 152]. У розробленому О. Ейхельманом «Меморандумі уряду УНР» (1920) визнавалося право окремих національностей, що складали територіально об'єднані групи, засновувати свої самостійні й незалежні держави [4, с. 202].

Академік Всеукраїнської академії наук (ВУАН) С. Дністрянський у праці «Самовизначення народів» зазначав: «Український народ має право на самовизначення, так як усі другі європейські народи. ...Український народ заявив виразно через своїх народніх заступників, що бажає собі злуки всіх українських земель і що бажає творити одну самостійну українську республіку» [5].

У працях видатного соціолога і засновника української націології О. Бочковського неодноразово розглядався процес «пробудження, відродження та самоозначення народів». Професор вирізняв різні його етапи в тогочасних національних рухах. Зокрема, вважав самоозначення народів останньою третьою фазою процесу національного самовизначення, яка охоплює політичний аспект, національну індивідуалізацію, культурний і економічний аспекти. Політичний бік, наголошував учений, у процесі самовизначення народів є дуже характерним і симптоматичним для тогочасного стану національної еволюції. Всі поневолені народи прямують до власної державності у тій чи іншій формі [6, с. 9–10].

На важливості реалізації головного завдання нації – національно-державного самовизначення, наголошував професор Українського вільного університету у Відні В. Старосольський. У своїй праці «Теорія нації» він зазначав, що нація за своєю природою мусить спрямовувати свої зусилля на опанування державою. Вона не тільки народжується разом з волею політичного самовизначення, а й перестає існувати як нація, коли втрачає цю волю. Без цієї волі народ ще не є нацією або вже перестав нею бути. Тому взаємини між нацією і державою становлять істотну частину питання про націю. Джерелом національної спільноти та істотною силою свого існування учений вважав прагнення до політичної самодіяльності та самостійності, яке історично проявилось як боротьба за суверенність у межах держави та зовні, як боротьба за суверенність власної держави [7, с. 89].

Отже, українські науковці вважали утворення національної самостійної держави закономірним завершенням процесу реалізації права на самовизначення народів на теренах колишніх імперій.

Перший етап реалізації права українського народу на національно-державне самовизначення на українських етнічних територіях де-юре розпочався ще в складі Австро-Угорщини. У вересні 1916 року Коронна рада під головуванням імператора Франца Йосифа I ухвалила рішення щодо поділу Галичини після завершення війни й об'єднання її східної частини зі здобутими повітами Волині в автономну українську провінцію. Проте 5 листопада 1916 року Франц Йосиф I підтвердив «особливий» статус Галичини, що отримувала автономію без поділу на українські та польські землі. Фактично це означало, що західні українці підпадали під повну владу поляків. Стривожені такою політикою, члени Української парламентської репрезентації 7 листопада 1916 року скликали нараду, на якій було вирішено, що український народ ніколи не визнає відокремлення Галичини та віддання її під польське панування й ніколи не зречеться права автономії та утворення окремого українського коронного краю в межах Австрії. На знак протесту 8 листопада 1916 року Загальна українська рада (ЗУР), створена 5 травня 1915 року у Відні з 31-го делегата австрійського парламенту, склала свої повноваження й оголосила про саморозпуск [8, с. 87–88].

У той же час ідея створення українського коронного краю у складі Австро-Угорщини була підтримана США в 1915–1916 роках. Зокрема, 30–31 жовтня 1915 року у Нью-Йорку відбувся Перший український конгрес, головним завданням якого було привернути увагу американців до української справи. Зусиллями Українського народного союзу 24 січня 1917 року до Палати

представників і Сенату Конгресу США було внесено проєкт резолюції з вимогою до президента В. Вільсона визначити дату й провести «український день» для збирання благодійної допомоги постраждалому від кровопролитних бойових дій українському населенню Галичини й Буковини. У презентаційній промові автора зазначеного проєкту резолюції конгресмена Дж. Хеміла йшлося про «новопосталий народ», «забуту расу», «націю, настільки ж чітко й гостро визначену, як і поляки, росіяни чи болгары». Резолюція про «український день» була затверджена обома палатами Конгресу й підписана президентом, акція відбулася 21 квітня 1917 року [8, с. 92–93].

Прагнення до створення власної суверенної держави стимулювалося антиукраїнською асиміляторською окупаційною політикою Російської імперії на Галичині, прагненням Польщі анексувати українську територію Галичини та пропольською політикою австрійського уряду. Результатом стала реалізація власної волі українського населення Галичини та Буковини самостійно та незалежно за допомогою таких засобів, як територія, народ, власний правопорядок, влада, податки, боєздатна армія утворити власну суверенну державу – Західно-Українську Народну Республіку.

Як уже зазначалося у моїй статті [9], ці події відобразилося в низці нормативно-правових актів, які закріплювали політичну, територіальну, культурну, мовну самостійність української нації та повноту суверенних прав у зазначених сферах її соціального життя. Зокрема, це – рішення всенародного віче, скликане 19 жовтня 1918 року за ініціативи УНРади на площі святого Юра у Львові, де було урочисто проголошено українську державу на землях Австро-Угорщини; акт передачі у ніч із 1 на 2 листопада 1918 року австро-угорським намісником Галичини графом К. фон Гуйном всієї повноти влади своєму заступникові В. Децикевичу, який у законний спосіб делегував усі владні повноваження Українській Національній Раді, легітимуючи тим самим як її саму, так і українську державу, відповідно до канонів внутрішньодержавного і міжнародного права [10, с. 172]. У конституції ЗУНР від 13 листопада 1918 року – «Тимчасовому основному законі про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії», в арт. 1 зазначалося: «Держава проголошена на підставі права на самоозначення народів Українською Національною Радою у Львові дня 18 жовтня 1918 року, обнімаючи весь простір бувшої австро-угорської монархії, заселений переважно Українцями, має назву Західно-Українська Народна Республіка» [11, с. 5–6].

На Наддніпрянській Україні процес самовизначення українського народу завершився в період Української революції 1917–1921 років відбудовою національної державності.

Українська Центральна Рада (УЦР) протягом 14 місяців існування в ході революційних подій у Наддніпрянській Україні втілювала в життя право українського народу на самовизначення, керуючи національно-визвольним рухом й спираючись на розгалужену мережу рад, які представляли інтереси фактично усіх прошарків і груп населення України [12, с. 299, 327]. Завдяки діяльності УЦР суверенізація українського народу ознаменувалася відтворенням власної самостійної держави на землях Наддніпрянської України. Державний суверенітет Української Народної Республіки часів Центральної Ради реалізувався шляхом діалектичного поєднання та взаємодоповнення права націй на самовизначення та принципу територіальної цілісності держави.

Правову основу національно-державного самовизначення українського народу на теренах колишньої Російської імперії становила значна кількість нормативних актів, що регулювали діяльність у політичній, правовій, соціально-економічній, військовій, духовній національно-культурній та в міжнародній сферах [13]. Варто навести зміст найважливіших з них конституційних актів.

Ухвала III Універсалу УЦР від 7 (20) листопада 1917 року ознаменувала відродження української державності. Сувереном демократичної держави виступав народ, що відображено в її назві – Українська Народна Республіка. Цю настанову конкретизовано в IV Універсалі УЦР, датованому 9 січня 1918 року, де зазначалося: «Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу». Влада в ній буде належати тільки народові України, від імені якого, до скликання Українських Установчих зборів, правитиме УЦР та її виконавчий орган – Рада Народних Міністрів [14].

У Конституції УНР проголошувалося: «Суверенне право в Українській Народній Республіці належить народові України, цеб-то громадянам УНР всім разом (ст. 2). Це своє суверенне право народ здійснює через Всенародні Збори України (ст. 3)» [15, с. 73].

Комплексне поєднання історичних, етнологічних, антропологічних, соціокультурних чинників уможливили завершити процес суверенізації українського народу проголошенням Соборної Української Держави. Політико-правове об'єднання УНР і ЗУНР в одну Українську державу закріплене 3 січня 1919 року у рішенні Української національної ради ЗУНР, у «передвступному» договорі між ЗУНР і УНР, в ухвалі про злуку українських держав, в Універсалі Директорії УНР про Злуку УНР і ЗУНР від 22 січня 1919 року та Універсалі Конгресу трудового народу Української Народної Республіки від 28 січня 1919 року [16].

Надалі принцип самовизначення народів не набув відображення в конституційному законодавстві Гетьманату, а також Директорії УНР.

Українська держава Павла Скоропадського (гетьманат) була утворена 29 квітня 1918 року. У «Грамоті до всього українського народу» гетьман проголосив відродження Української держави, яка стояла на «краю загибелі» через нездатність уряду УНР здійснити державне будівництво України [17]. Хоча у «Законах про тимчасовий державний устрій України» [17] право українського народу на самовизначення не згадується, особисто гетьманом та його урядовцями було докладено багато зусиль для юридичного оформлення Української Держави як суб'єкта міжнародного права. Уряд гетьмана в період свого існування підтримував тісні відносини з країнами Четверного союзу, підписав преліминарний мир з більшовицькою Росією, вступав у дипломатичні та договірні відносини з багатьма державними утвореннями на теренах колишньої Російської імперії та Австро-Угорщини. Зокрема, Німеччина де-юре визнала Українську Державу 2 червня 1918 року. Вже 21 червня П. Скоропадський підписав Наказ про створення посольств I розряду в Болгарії і Туреччині (у Німеччині та Австро-Угорщині посольства вже існували з часів УНР). 14 червня було ухвалено Закон «Про посольства і місії Української Держави». Дипломатичні представництва діяли в Румунії та Швейцарії, Греції, Росії, Грузії, Латвії, Великій Британії, Франції та в інших державах Антанти [18]. Отже, суверенітет Української держави *de jure* чи принаймні *de facto* був визнаний близько 30 державами світу.

Після повалення Гетьманату Директорія не відновила чинності Конституції УНР від 29 квітня 1918 року. У Законі «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці» від 12 листопада 1920 року лише згадується в передмові, що майбутня конституція спиратиметься на послідовну й всебічну реалізацію засад народного суверенітету. Вся верховна влада належить народові й виявляється через парламент [19].

Пошук моделі державного устрою в період режиму Директорії закінчився провалом через слабкість соціальної підтримки всередині українського народу, що значною мірою й зумовило її поразку в боротьбі з більшовиками [20, с. 111].

Основною причиною слід вважати наслідки спроби реалізації в державному будівництві т. зв. трудового принципу. Зокрема, на Державній нараді, яка відбулася 12–14 грудня 1918 року у Вінниці, де були присутні лідери Директорії та представники українських політичних партій, перемогли прихильники так званого трудового принципу, відповідно до якого право управління та порядкування «краєм» мало належати тільки тим «класам, які суть основою громадського життя, які творять матеріальні та духовні цінності», тобто «лише класам працюючим – робітництву й селянству». Усі інші «класи», як «нетрудові й експлуаторські», не мали права голосу в управлінні державою [21, с. 79–83].

Фактично трудовий принцип, закріплений і конкретизований у Декларації Української Директорії від 26 грудня 1918 року [15, с. 100–104], виявився, на нашу думку, нежиттєздатним через еkleктичне поєднання несумісних принципів соціалістичної ідеології – класового й інтернаціонального та ліберальної ідеології – суспільного консенсусу й формування національної ідентичності [9, с. 221–222].

Висновки. Отже, як показало дослідження, створення національної суверенної держави як реалізація права народу на самовизначення є об'єктивною закономірністю. Право народів на самовизначення реалізувалося в процесі суверенізації народу. Процес суверенізації українського народу завершився створенням національних держав на українських етнічних територіях колишніх Австро-Угорщини і Російської імперії, що об'єдналися в одну Соборну Українську Державу. Цей процес набув відображення в масиві нормативно-правових актів – відносно самостійній інтегрованій конструкції, яка через інформаційно-регуляторний вплив надала теоретичної й практичної

юридичної значущості національно-державному самовизначенню українського народу. Подальші дослідження цієї проблематики мають сприяти об'єктивній оцінці загроз національно-державному розвитку України та окресленню його перспектив.

Список використаних джерел

1. Римаренко С. Ю. Самовизначення особи, нації, держави: (Етнополітологічний аналіз): монографія. Київ: Видавничий дім «Юридична книга», 1999. 543 с. С. 507.
2. Головченко В. І. Чотирнадцять пунктів Т. В. Вільсона [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України*: Додатковий том. Кн. 1: А–Я. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2021. 773 с.
3. Ейхельман О. Проект Конституції – основних державних законів Української Народної Республіки. К. Тарнів: Вид-во С.У.Д., 1921. 96 с. С. 11–14, 17; Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. Київ: Філософська і соціальна думка, 1992. 272 с. С. 152.
4. Потульницький В. А. Історія української політології (концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці). Київ: Либідь, 1992. 232 с. С. 202.
5. Дністрянський С. С. Самовизначення народів. Воля. 29. 11. 1919. URL: <https://zbruc.eu/node/93744>
6. Бочковський О. І. Національне пробудження, відродження, самоозначення. Подебради, 1931. 22 с. С. 9–10.
7. Старосольський Володимир. Теорія нації. Відень: Заграничне бюро і склад видань в Відні: VIII, Hamerlingplatz 47, Y. Salisniak, 1922. 144 с. С. 89.
8. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2009. 448 с. С. 87–88.
9. Худояр Л. В. Нормативно-правова складова національно-державного самовизначення українського народу. *Правова держава*: щорічник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2023. Випуск 34. С. 236–246.
10. Ресент О., Великочій В. Державотворчі процеси на західноукраїнських землях крізь призму національно-демократичної революції 1914–1923 рр. *Український історичний журнал*. 2019. № 1. С. 172.
11. Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданні дня 13 листопада 1918 р. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Документи і матеріали. Том. 2. Ів.- Франківськ: Лілея-НВ, 2003. С. 5–6.
12. Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. Київ, 1995. 328 с. С. 299, 327.
13. Див.: Гай-Нижник П. П. УНР і ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920). Київ: ЩЕК, 2010. 304 с.; Архів Української Народної Республіки. Міністерство закордонних справ. Дипломатичні документи від Версальського до Ризького мирних договорів (1919–1921). Київ: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2016. 796 с.
14. Вісник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки. 1917. № 3. 13 січня.
15. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. 272 с. С. 73.
16. Усенко І. Б. Акт соборності 1919 року: спроба юридичного аналізу. *Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення): збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 1 листопада 2018 р.)* / І. Й. Бойко (голова редколегії), А. В. Кольбенко (відп. секр.). Львів, 2018. С. 40–46.
17. Державний вісник. 1918. 16 травня. № 1.
18. Див.: Гай-Нижник П. П. Законодавче та нормативно-правове підґрунтя становлення дипломатичної служби Української держави за Гетьманату 1918 р. *Гілея*. Історичні науки. Київ, 2017. Випуск 123 (№ 8). С. 28–36.
19. *Вісник державних законів всіх земель Української Народної Республіки*. 1920. 19 листопада. Вип. 2.
20. Гай-Нижник П., Лейберов О. УНР у період Директорії: пошук моделі державного устрою (кінець 1918–1919 рр.). Ніжин, 2013. 214 с. С. 111.
21. Гай-Нижник П. П. Пошук державної моделі УНР: ідея та крах «трудового принципу» (грудень 1918 – липень 1919). *Український історичний журнал*. 2016. № 1. С. 79–83.

References

1. Rymarenko S. Yu. Samovyznachennya osoby, natsiyi, derzhavy: (Etnopolitologichnyy analiz): Monohrafiya. Kyiv: Vydavnychyu dim «Yurydychna knyha», 1999. 543 s. S. 507 (in Ukr.).

2. Holovchenko V. I. Chotyrynadtsyat' punktiv T. V. Vil'sona [Elektronnyy resurs]. *Entsyklopediya istoriyi Ukrainy: Dodatkovyy tom. Kn. 1: A–YA*. Instytut istoriyi Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, 2021. 773 s. (in Ukr.).
3. Eykhel'man O. Proekt Konstytutsiyi – osnovnykh derzhavnykh zakoniv Ukrainy's'koyi Narodnoyi Respubliki. K. Tarniv: Vyd-vo S.U.D., 1921. 96 s. S. 11–14, 17 (in Ukr.); Konstytutsiyni akty Ukrainy. 1917–1920. Nevidomi konstytutsiyi Ukrainy. Kyiv: Filosofs'ka i sotsial'na dumka, 1992. 272 s. S. 152 (in Ukr.).
4. Potul'nyts'kyy V. A. Istoriya ukraïns'koyi politolohiyi (kontseptsii derzhavnosti v ukraïns'kiy zarubizhniy istoryko-politychniy nausti). Kyiv: Lybid', 1992. 232 s. S. 202 (in Ukr.).
5. Dnistrians'kyy S. S. Samovyznachennya narodiv. Volya. 29. 11. 1919. URL: <https://zbruc.eu/node/93744> (in Ukr.).
6. Bochkov's'kyy O. I. Natsional'ne probudzhennya, vidrodzhennya, samooznachennya. Podyebrady, 1931. 22 s. S. 9–10 (in Ukr.).
7. Starosol's'kyy Volodymyr. Teoriya natsiyi. Viden': Zahranychne byuro i sklad vydan' v Vidni: VIII, Hamerlingplatz 47, Y. Salisniak, 1922. 144 s. S. 89 (in Ukr.).
8. Holovchenko V. I., Soldatenko V. F. Ukrainy's'ke pytannya v roky Pershoi svitovoyi viyny: Monohrafiya. Kyiv: Parlament's'ke vyd-vo, 2009. 448 s. S. 87–88 (in Ukr.).
9. Khudoyar L. V. Normatyvno-pravova skladova natsional'no-derzhavnogo samovyznachennya ukraïns'koho narodu. *Pravova derzhava*. In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrainy. 2023. Vypusk 34. S. 236–246 (in Ukr.).
10. Reyent O., Velykochiy V. Derzhavotvorchi protsesy na zakhidnoukraïns'kykh zemlyakh kriz' pryizmu natsional'no-demokratychnoyi revolyutsiyi 1914–1923 rr. *Ukrainy's'kyy istorychnyy zhurnal*. 2019. № 1. S. 172 (in Ukr.).
11. Tymchasovyy osnovnyy zakon pro derzhavnu samostiynist' ukraïns'kykh zemel' buvshoyi Avstro-Uhors'koyi monarkhiyi, ukhvalenyy Ukrainy's'koyu Natsional'noyu Radoyu na zasidanni dnya 13 lystopada 1918 r. Zakhidno- Ukrainy's'ka Narodna respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy. Tom. 2. Iv.- Frankivs'k: Lileya-NV, 2003. S. 5–6 (in Ukr.).
12. Myronenko O. M. Svitoch ukraïns'koyi derzhav nosti. Polityko-pravovyy analiz diyal'nosti Tsentral'noyi Rady. Kyiv, 1995. 328 s. S. 299, 327 (in Ukr.).
13. Dyv.: Hay-Nyzhnyk P. P. UNR i ZUNR: stanovlennya orhaniv vlady i natsional'ne derzhavotvorennya (1917–1920). Kyiv: SHCHEK, 2010. 304 s. (in Ukr.); Arkhiv Ukrainy's'koyi Narodnoyi Respubliki. Ministerstvo zakordonnykh sprav. Diplomatychni dokumenty vid Versal's'koho do Ryz'koho myrnykh dohovoriv (1919–1921). Kyiv: In-t ukr. arkhieohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho, 2016. 796 s. (in Ukr.).
14. Visnyk Rady Narodnykh Ministriv Ukrainy's'koyi Narodnoyi Respubliki. 1917. № 3. 13 sichnya (in Ukr.).
15. Konstytutsiyni akty Ukrainy. 1917–1920. Nevidomi konstytutsiyi Ukrainy. Kyiv: Filosofs'ka i sotsiolohichna dumka, 1992. 272 s. S. 73 (in Ukr.).
16. Usenko I. B. Akt sobornosti 1919 roku: sprobа yurydychnoho analizu. *Zakhidno-Ukrainy's'ka Narodna Respublika ta yiyi mistse v istoriyi ukraïns'koho derzhavotvorennya (do 100-richchya proholoshennya): zbirnyk materialiv Vseukraïns'koyi naukovoyi konferentsiyi (m. L'viv, 1 lystopada 2018 r.)* / I. Y. Boyko (holova redkolehiyi), A. V. Kol'benko (vidp. sekr.). L'viv, 2018. S. 40–46 (in Ukr.).
17. *Derzhavnyy visnyk*. 1918. 16 travnya. № 1 (in Ukr.).
18. Dyv.: Hay-Nyzhnyk P. P. Zakonodavche ta normatyvno-pravove pidgruntya stanovlennya diplomatychnoy sluzhby Ukrainy's'koyi derzhavy za Het'manatu 1918 r. *Hileya*. Istorychni nauky. Kyiv, 2017. Vypusk 123 (№ 8). S. 28–36 (in Ukr.).
19. *Visnyk derzhavnykh zakoniv vsikh zemel' Ukrainy's'koyi Narodnoyi Respubliki*. 1920. 19 lystopada. Vyp. 2 (in Ukr.).
20. Hay-Nyzhnyk P., Leyberov O. UNR u period Dyrektoriyi: poshuk modeli derzhavnogo ustroyu (kinets' 1918 1919 rr.). Nizhyn, 2013. 214 s. S. 111 (in Ukr.).
21. Hay-Nyzhnyk P. P. Poshuk derzhavnoyi modeli UNR: ideya ta krakh «trudovoho pryntsypu» (hruden' 1918 – lyphen' 1919). *Ukrainy's'kyy istorychnyy zhurnal*. 2016. № 1. S. 79–83 (in Ukr.).

Худояр Л. В. Реалізація права українського народу на національно-державне самовизначення в період Першої світової війни та Української революції 1917–1921 років

У статті розглянуто один із важливих етапів процесу реалізації права українського народу на національно-державне самовизначення в українських державних утвореннях періоду Першої світової війни та Української революції 1917–1921 років.

Обґрунтовується висновок, що створення національної суверенної держави як реалізація права народу на самовизначення є об'єктивною закономірністю. Висвітлюється правова основа національно-державного

самовизначення українського народу та суверенітету українських держав, створених на теренах колишніх Австро-Угорщини та Російської імперії, закріплена в значній кількості нормативних актів.

Ключові слова: Україна, національно-державне самовизначення, право народу на самовизначення, суверенітет, УНР, Директорія, ЗУНР, Українська Держава (гетьманат) Павла Скоропадського, юридикація суверенітету України, нормативно-правова складова, історичне значення.

Khudoyar L. V. Implementation of the right of the Ukrainian people to national and state self-determination during the First World War and the Ukrainian Revolution of 1917–1921

The article examines one of the important stages of the process of realizing the right of the Ukrainian people to national-state self-determination in the Ukrainian state formations of the period of the First World War and the Ukrainian Revolution of 1917–1921. The legal affirmation of sovereignty in the process of realizing the right of the Ukrainian people to self-determination in the Ukrainian states of the UNR, the ZUNR, and the Hetmanate of P. Skoropadsky is highlighted. The period of the First World War and the Ukrainian Revolution of 1917–1921.

At the beginning of the 20th century, the self-determination of the Ukrainian people acquires legal form in the form of a relatively independent integrated structure – an array of regulatory legal acts that determine the form of its state existence on the Ukrainian ethnic territory. The concepts of the principle of self-determination of peoples (nations) of leading Ukrainian scientists of that time – O. Eichelman, S. Dnistriansky, O. Bochkovsky, V. Starosolsky are considered. Ukrainian scientists considered the formation of a national independent state as a natural completion of the process of realizing the right to self-determination of peoples on the territories of former empires.

As the study showed, the creation of a national sovereign state as the realization of the people's right to self-determination is an objective law. The right of peoples to self-determination was realized in the process of the people's sovereignization. The process realization of the Ukrainian people's sovereignization ended with the creation of national states on the Ukrainian ethnic territories of the former Austro-Hungarian Empire and the Russian Empire – the Western Ukrainian People's Republic and the Ukrainian People's Republic, which united into one Soborna Ukrainian State. This process was reflected in an array of regulatory acts – a relatively independent integrated structure, which, through its informational and regulatory influence, gave theoretical and practical legal significance to the national-state self-determination of the Ukrainian people.

Keywords: Ukraine, national-state self-determination, the right of the people to self-determination, sovereignty, UNR, Directory, ZUNR, Ukrainian State (Hetmanate) of Pavlo Skoropadsky, juridification of the sovereignty of Ukraine, regulatory and legal component, historical significance.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-533-539

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026